

Jan Ritsema en Bojana Cvejić maken *Pipelines, a construction*

Een voorstelling over 'oil', 'money' en 'body'

door Richard Stuivenberg

Meteen zodra ik de lift uitstap op de vierde etage van de Kaaithheaterstudio's in Brussel, en de zeer warme oefenruimte betreed waar Jan Ritsema en Bojana Cvejić hun voorstelling *Pipelines, a construction* aan het maken zijn, begint het interview. Terwijl we nog moeten uitvinden hoe we ons zullen installeren zegt Ritsema: "Wat we proberen is andere onderwerpen aan de orde te stellen dan de gebruikelijke waaier aan sociale en psychologische situaties in het theater. Andere inhouden dwingen ons ook tot andere vormen. Ik vind de meeste toneelvoorstellingen vaak ouderwetsig en op een kinderachtige manier sentimenteel of gewelddadig. Er moet toch veel meer mogelijk zijn met het feit dat we allemaal samen als mondige mensen live bij elkaar zitten. Daarom en om hoe we naar de wereld en onszelf kijken, gaat het me."

'The pleasure of the lightness of thinking'

Dit keer duiken Ritsema en Cvejić in het onderwerp van de Kaukasus, of breder: de hele regio rond de Kaspische en Zwarte Zee, een gebied dat tot 1991 tot de Sovjet-Unie behoorde en daarna uiteen viel in een lappendeken van staten en volken. Het fascinerende van dit gebied is een combinatie van vele factoren: de diverse landen moeten in korte tijd een overgang doormaken van eeuwenlang repressief totalitarisme naar een systeem met de kenmerken van het vrije-marktkapitalisme; het is ongekend rijk aan nog nauwelijks aangeboorde olie- en gasbronnen; het westen heeft deze olie nodig opdat het minder afhankelijk wordt van de oliebronnen in het Midden-Oosten; de regio heeft het westen nodig om het noodzakelijke kapitaal te leveren dat nodig is voor de exploitatie van deze olie. Het vroegere politieke theater, zoals dat gemaakt werd in de jaren zestig en zeventig had als doel de maatschappij te veranderen en mensen bewust te maken van misstanden. Voorstellingen over de regio rond de Kaspische Zee zouden in die tijd ongetwijfeld gaan over de vernietigende werking van het kolonialistische westerse kapitalisme. Het theater van Jan Ritsema en Bojana Cvejić is er niet op uit snelle oordelen uit te spreken, het laat een hele reeks gedachten en handelingen voorbij komen, waarmee de toeschouwer tot een eigen mening kan komen. Want dat is het doel: de toeschouwer een gedachtestroom aanbieden waarmee hij zijn eigen visie kan vormen over een bepaalde zaak. Ritsema noemt dit: 'the pleasure of the lightness of thinking', ofwel: het plezier van de lichtheid van denken.

Geen personages meer

Rond het speelveld van *Pipelines, a construction* zit het publiek. In de hoeken van de arena die zo gevormd wordt, zitten vier personen: Ritsema en Cvejić, bijgestaan door acteur Dirk Roofthoofd (in januari jl., nog te zien in de muziektheatervoorstelling *Enoch Arden*) en de Deense choreografe Mette Ingvartsen. Zij tonen het publiek een waaier aan fragmenten: liedjes, dialogen, bewegingen, lezingen, scènes, gedachten, enzovoort. De sleutelwoorden in deze Engelstalige voorstelling zijn: 'oil', 'money' en 'body', ofwel: zij hebben ons geld en wij hun olie nodig, voor onze energieke manier van leven, waarin het welzijn van het lichaam een centrale plaats inneemt.

Waar Bertolt Brecht halverwege de 20^e eeuw het publiek wilde wakker schudden uit de comfortabel narratieve, romantische, 19^e-eeuwse theatertradities door zijn personages in en uit hun rol te laten stappen en ze de handeling te laten becommentariëren (zoals Shakespeare dat eigenlijk ook al deed...), zo bieden Ritsema en Cvejić hun publiek helemaal geen personages meer, maar tonen ze een viertal, open, menselijke wezens die elkaar met een wispelturige stroom van meningen, gedachten, confrontaties en informatie aanvullen en bestoken. Is de voorstelling daarmee een reportage of een lezing? Absoluut niet. Alle theatrale middelen worden uit de kast getrokken, zolang ze maar niet het zicht op de mogelijke gedachtenlijnen benemen.

Beide makers voelen zich verwant aan stromingen in de beeldende kunst (zoals het kunstenaarscollectief Raqs Media Collective in New Delhi en Multiplicity in Italië) die heel zorgvuldig een systematiek aan gezichtspunten tonen, als reactie op de manipulatieve beelden die dagelijks over ons worden uitgestort via de televisie en andere media.

Waarom hebben ze juist de regio rond de Kaspische Zee gekozen als onderwerp voor hun derde gezamenlijke productie? “In korte tijd wordt in het redelijk onbegaanbare landschap van steppen, bergen en woestijn, na meer dan zestig jaar communisme, het model van de vrije markt geïntroduceerd. Waarschijnlijk doet dat zeer en waarschijnlijk verklaart dat veel over onze behoeften, waarden en normen. We willen kijken naar de manier waarop we kijken. Met andere woorden: wat heeft dat wat ‘daar’ gebeurt met ons’ hier’ te maken en omgekeerd.”